

In memoriam

Dalton, Benveniste en Mack: van de doden niet dan goeds

C.N.M. Renckens

Katharina Dalton (1916-2004).

De van origine Nederlandse maar in Engeland opgegroeide arts Katharina Dalton ontdekte tijdens haar zwangerschap dat ze geen last meer had van haar migraine. Ze raakte geïnteresseerd in het zwangerschapshormoon progesteron en kwam reeds in 1953 met de theorie dat allerlei klachten bij vrouwen in de tweede helft van de cyclus moesten worden toegeschreven aan een tekort aan progesteron en ze noemde deze klachten: 'premenstrueel syndroom' (PMS). Haar mening werd gedeeld door de Amerikaanse endocrinoloog Greene, die in de VS als PMS-pionier te boek staat. Dalton populariseerde dit beeld in haar boeken (o.a. *Once a Month*, eind jaren '70) en over de hele wereld gingen vrouwen hun onhebbelijk gedrag en diverse lichamelijke klachten excuseren met een beroep op deze 'ziekte'. Volgens Dalton zou 30 procent van alle vrouwen aan PMS lijden, waarvan eenderde ernstig genoeg om progesterontherapie noodzakelijk te achten. Koningin Victoria zou ook aan PMS geleden hebben, want zij wierp maandelijks voorwerpen naar prins Alberts hoofd en schold hem dan flink uit.

Leraren accepteerden soms dat examenresultaten negatief werden beïnvloed door PMS en Dalton trad meer dan 50 maal op als getuigedkundige om misdaden door vrouwen in de tweede helft der cyclus gepleegd te verontschuldigen. Vooral in de VS lukte dit af en toe. Vrouwen die de theorie rond PMS kenden, maakten soms dankbaar gebruik van dit excuus. Zo vertelde begin jaren '80 een gynaecoloog mij, dat zijn vrouw koopziek was tijdens de premenstruele periode, maar dat die periode bij haar de laatste tijd ook nog doorliep tot en met het eind van de menstruatie.

Feministen distantieerden zich krachtig van het idee dat vrouwen de helft van hun geslachtsrijpe periode verminderd toerekeningsvatbaar zouden zijn. Ook in medische kring bleef haar theorie omstreden: lage progesteronspiegels werden nooit aangetoond bij PMS-lijdsters en haar therapie (eerst dieetmaatregelen om 'lage bloedsuikers' te voorkomen en in de ernstiger

gevallen medicatie in de vorm van 'natuurlijk progesteron') was onzinnig: Bloedsuikers dalen niet als men een paar uur niet eet en natuurlijk progesteron wordt in de lever onmiddellijk afgebroken. De toenemende bekendheid met PMS in ons land leidde ertoe dat de Utrechtse gynaecoloog Schagen van Leeuwen in 1991 promoveerde op een studie naar dit ziektebeeld, waarbij hij geen enkele hormonale afwijking kon vinden.

Dalton, de oprichtster van de eerste PMS-poli-kliniek ter wereld, nabij Harley Street, ging in de jaren '80 een stap verder en beschreef de postnatale depressie (PND), waaraan 10% van alle kraamvrouwen moest lijden. Ook in ons land leidde dit tot een forse epidemie, die ruim tien jaar aanhield en nu is verdwenen. Lijdsters aan PMS zouden meer kans maken op PND als normaal.

Dat het toeschrijven van onschuldige en alledaagse klachten aan een 'ziekte' niet zonder risico is, viel te lezen in een artikel in *Human Reproduction* van september 2004, de maand waarin Dalton overleed. Alsof de periode 1870 tot 1910 weer is herleefd rapporteerden daar drie Londense gynaecologen (Cronje e.a.) over het gunstige effect van verwijdering van baarmoeder en eierstokken bij 47 vrouwen met 'zeer ernstige en onbehandelbare PMS'. De resultaten op langere termijn zouden zeer gunstig zijn en het castreren van deze groep meestal licht neurotische vrouwen, die vooral met rust gelaten moeten worden, wordt door de auteurs aan gynaecologen serieus in overweging gegeven. (Het wachten is nu op een publicatie van dezelfde auteurs over de gunstige effecten van clitoridectomie bij nymphomanie, ook een operatie die in de periode 1870-1910 ook erg geliefd was).

In 2000 was Dalton medeauteur van een artikel waarin werd vastgesteld dat progesteron noch oestrogeen enig preventief of curatief effect hebben bij PND. En PMS heeft een plek gekregen, waar het thuis hoort: in het psychiatrisch handboek DSM IV, waar het 'late luteal phase dysphoric disorder' wordt genoemd. Dalton overleed op 17 september 2004 op 87-jarige leeftijd.

Jacques Benveniste (1935-2004)

Je moet het wellicht zelf meegemaakt hebben om de impact van zijn artikel in de medische en publieke pers destijds te beseffen, want een sensatie van vergelijkbare omvang heeft zich nadien niet meer voorgedaan. Het tijdschrift *Nature* schokte de wereld in 1988 door het opnemen van een artikel waarin de claim van de homeopathie,

J. Benveniste

dat een middel ook kan werken als het al wegverdund is uit de remedie, van een biologische verklaring werd voorzien. De publicatie was afkomstig uit een befaamd laboratorium te Parijs, het INSERM, waarvan Benveniste, een immunoloog en allergoloog, directeur was. Aan zijn instituut was ook verbonden Elisabeth Davenas, die overtuigd aanhanger der homeopathie was. Davenas was eerste auteur en Benveniste medeauteur van het artikel waarin een sub-Avogadro verdunde oplossing van antistoffen leidde tot degranulatie van basofiele leukocyten (witte bloedcellen). Het *peer review* proces van *Nature* was niet geheel poreus geworden want hoofdredacteur Maddox had als voorwaarde tot plaatsing geëist, dat het experiment onder toezicht van een onderzoeksteam zou worden herhaald. Aldus geschiedde: behalve Maddox togen Stewart, een expert op het gebied van wetenschappelijke fraude, en James Randi, goochelaar en activist tegen pseudowetenschap, naar Parijs voor de herhaling. Deze maal kwam er niets uit en bleek het beschreven effect niet reproduceerbaar, waarna in *Nature* een verslag verscheen getiteld 'High-dilution experiments a delusion', hoewel het oorspronkelijke artikel niet werd teruggenomen. Benveniste, afkomstig uit een welgestelde familie en begiftigd met een charmante filmsterachtige uitstraling, studeerde geneeskunde maar moest wegens een zwakke rug afzien van een klinische loopbaan. De rugkwaal liep hij op tijdens een auto-ongeval: hij deed aan autoracen. Zijn carrière als wetenschapsman was aanvankelijk voorspoedig en relatief onopvallend. Na een periode aan het Franse kankerinstituut te hebben gewerkt, bracht hij van 1969 tot 1972 door in Californië waar hij aan een gerenommeerd instituut werkte. Na zijn terugkeer werd hij hoofd van de afdeling immunologie van het INSERM, een overheidsinstelling. Hij paten-

teerde de zgn. basofiëlen-degranulatietest, een test die overigens door de meeste immunologen als nutteloos wordt beschouwd. Hij schreef intussen wel 230 wetenschappelijke artikelen, voor een flink deel in goede tijdschriften. Zijn goedgelovigheid ten opzichte van Davenas bracht hem vervolgens in ernstig diskrediet, want hij bleef aan de homeopathische claims vasthouden en breidde zijn research zelfs uit in deze richting. Het leidde tot zijn ontslag bij INSERM in 1990. Zelf vergeleek hij zich herhaaldelijk met Galilei en Newton en meende Nobelprijskandidaat te zijn. Verder dan het twee maal winnen van de Ignobelprijs (dat is de Kackadorisprijs van een groepje Harvard-wetenschappers) bracht hij het niet. De eerste Ignobelprijs werd hem toegekend wegens de *Nature*-publicatie en de term 'het geheugen van water', die hij muntte. Later ging hij in een eigen laboratorium DiGiBio (zie ook www.digibio.com) aantonen dat moleculen en cellen met elkaar communiceren via laagfrequente elektromagnetische signalen, die onderschept kunnen worden en via het telefoonnet worden verzonden. Voor uitleg hiervan kwam hij met een beroep op de kwantummechanica, dat insiders als absurd voorkwam. Hij ontving daarvoor voor de tweede maal de Ignobelprijs, nu in 1998.

Benveniste stierf op 3 oktober 2004, twee dagen na zijn derde hartoperatie.

John E. Mack (1929-2004)

John Mack

Nieuwe ziekten van onduidelijke aard kunnen zich soms snel verspreiden en er bestaat interessante literatuur over het hoe en waarom van een aantal van die epidemieën. Een vast kenmerk is dat er altijd een wetenschapper is, die het ziektebeeld onderzoekt, diagnosticeert en er publieke bekendheid aan geeft tezamen met patientenverenigingen en altijd gretig geholpen door de media. Deze epidemieën houden zich soms op onbegrijpelijke wijze aan geografische grenzen, hoewel dat biologisch niet verklaarbaar is. Elaine Showalter schreef over deze aandoeningen in 1997 haar eloquente *Hystories. Hysterical epidemics and modern culture*. Zij behandelt daarin enkele van deze 'ziekten' met als opvallend voorbeeld ook het in de Verenigde Staten populaire *alien abduction syndrome*: klachten en

symptomen toegeschreven aan tijdelijke ontvoering door buitenaardse wezens. Showalter vermeldde ook dat er aan Harvard een professor psychiatrie verbonden was, John Mack, die in het ziektebeeld geloofde.

Reeds voor zijn publicatie 'Abduction: Human Encounters with Aliens' in 1994 was deze Mack allerm minst een doorsnee-type. De in New York geboren Mack studeerde in Harvard en later in Boston, voordat hij als militair psychiater o.a. in Japan werkte voor het Amerikaanse leger. Hij won in 1976 de Pulitzerprijs met zijn biografie over T.E. Lawrence, *A Prince of Our Disorder*. Hij werd later een tegenstander van atoomwapens en was maatschappelijk bewogen, milieuactivist en links angehaucht. In 1990 begon hij - na een korte periode van scepsis - de verhalen van mensen die zeiden ontvoerd te zijn geweest door aliens, die hen tijdens die ontvoeringen vrijwel steeds seksueel misbruikten, en die hij 'experiencers' noemde, te geloven. Hij behoorde daarmee tot dat eenderde

deel van de Amerikaanse bevolking dat in bezoek van buitenaardse wezens aan onze aarde gelooft. Mack ging ook gebruik maken van hypnose om de ervaringen van zijn patiënten helder te krijgen. Dit kwam hem uiteraard op nogal wat kritiek te staan, omdat bekend is hoe onbetrouwbaar deze methode is. In 1994 werd er door zijn werkgever een onderzoekscommissie o.l.v. Arnold Relman (ex-hoofdredacteur van het NEJM) ingesteld die zijn functioneren moest beoordelen. Men concludeerde dat onderzoek naar deze fenomenen legitiem was, maar dat Mack daarbij geen rationele methoden toepaste. Mack bleef zich beroepen op de noodzaak van een 'open mind' en verzette zich met succes tegen een ontslag uit zijn instituut. Hij overleed als gevolg van overrijding door een auto op 27 september 2004 te Londen, waar hij was voor een lezing bij de Lawrence Society. Hij werd 75 jaar. ●

● Kort ●

Luchtje aan Tilburgs ziekenhuis

In maart van dit jaar is er in het Tilburgse Sint Elizabethziekenhuis een congres gewijd aan 'aromatherapie in de zorg'. Er was aandacht voor de 'wetenschappelijke onderbouw van de aromatherapie' en voor 'aromatherapie in de praktijk van verzorgenden'. Ook konden er workshops geurtherapie worden gevolgd en werden er massages gegeven. Menigeen zou bij het vernemen van het bestaan van een dergelijk congres "Dit riekt naar patiëntenbedrog" of sterker nog, "Dit stinkt" willen uitroepen, maar volgens het Sint Elizabethziekenhuis is er geen vuiltje aan de lucht. Het werkt namelijk al een

tijdje met deze alternatieve 'therapie', althans op de kinderafdeling. Blijkbaar gaat de leiding ervanuit dat je kinderen en hun ouders ongestraft kunt wijsmaken dat 'geuren een heilzame werking hebben' en/ of dat 'etherische massage-oliën microbendodende eigenschappen bezitten'. Het Tilburgse ziekenhuis staat niet alleen: steeds meer verplegenden willen hun patiënten complementaire zorg aanbieden - of liever gezegd opdringen - en kennelijk zwichten directies en artsen voor die druk. ●

Sophie J. M. Josephus Jitta